

REAKCJE NA ZABÓJSTWO KSIĘDZA JERZEGO POPIELUSZKI

Na podstawie wybranych dokumentów Komitetu Krakowskiego PZPR
i tekstów „Gazety Krakowskiej” (1984-1985)

Rafał Łatka

WSTĘP

Oficjalnie przyjęto, że 19 października 1984 r. zamordowano ks. Jerzego Popiełuszkę. Zabito go za jego działalność i poglądy na ówczesną sytuację polityczną. Ksiądz z żoliborskiej parafii pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie, błogosławiony Kościoła katolickiego (od 6 czerwca 2010 r.), stał się kapłanem „Solidarności” i najbardziej znany spośród księży odprawiających w latach 80. nabożeństwa za Ojczyznę. Msze św. z jego homiliami w kościele św. Stanisława Kostki regularnie gromadziły rzesze wiernych. Komuniści oceniali go jako swojego przeciwnika politycznego. Władze komunistyczne wielokrotnie interweniowały w Episkopacie (po raz ostatni w maju 1984 r.) w sprawie prowadzonej przez niego „działalności antypaństwowej” w kontekście zdelegalizowanej „Solidarności” i aktywności Radia „Wolna Europa”. Ksiądz prymas Józef Glemp zastanawiał się wówczas, czy wysłać ks. J. Popiełuszkę na studia do Rzymu i złożył mu nawet odnośną propozycję, którą jednak kapłan „Solidarności” odrzucił, uznając, że byłaby to ucieczka od wiernych.

Przez jedenaście dni, od momentu porwania, aż do 30 października 1984 r., kiedy to odnaleziono ciało ks. Jerzego Popiełuszki, w całym kraju odbywały się czuwania i modlitwy za jego bezpieczny powrót. Pomimo kilkudniowego oczekiwania, wiadomość o jego morderstwie stała się dla wielu szokiem. Pogrzeb zamordowanego kapłana, który miał miejsce 3 listopada 1984 r. w Warszawie, przerodził się w wielką manifestację religijno-narodową (szacuje się, że wzięło w nim udział około sześćset tysięcy osób).

Mimo że od morderstwa minęło już prawie trzydzieści lat, to aż do chwili obecnej wiele okoliczności porwania i zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki nie zostało wyjaśnionych¹. Zamordowanie kapłana „Solidarności” wywarło wpływ na stosunki państwo –

¹ R. Łatka, *27 lat temu zamordowano ks. Jerzego Popiełuszkę*, [online:] <http://histmag.org/27-lat-temu-zamordowano-ks.-Jerzego-Popieluszke-5993>, (15 XII 2013). Podstawowa literatura dot. ks.

Kościół i sytuację społeczno-polityczną w późnej PRL. Jest to jednak temat na oddzielne opracowanie. Proces sprawców morderstwa, tj. oficerów Służby Bezpieczeństwa, władze w instrumentalny sposób wykorzystwały do ataków na duchowieństwo i Episkopat². W każdym z województw miejscowy aparat bezpieczeństwa badał reakcje społeczne na kolejne fakty, takie jak: 1) porwanie ks. J. Popiełuszki; 2) odkrycie, że został on zamordowany; 3) zainscenizowany proces, w tym – na sposób argumentacji oskarżonych esbeków; 4) wyroki sądowe, jakie zapadły podczas procesu.

Ze względu na wpływ czterech wymienionych faktów (porwania, odkrycia zwłok, procesu i wyroku dla sprawców) na kształt stosunków społecznych w latach 1984-1985 warto przyrzeć się przykładowo jednemu z wycinkowych, szczegółowych zagadnień, tj. recepcji „sprawy” ks. Popiełuszki na podstawie wybranych oficjalnych dokumentów KW PZPR w Krakowie oraz artykułów, które ukazały się w miejscowej prasie partyjnej („Gazecie Krakowskiej”). W jaki sposób wojewódzkie władze komunistyczne, aparat represji i prasa wypowiadały się o wspomnianych czterech kwestiach? Analiza tytułowej problematyki na podstawie przykładowych dokumentów (tekstów) ułatwi zrozumienie fragmentu ówczesnej sytuacji społeczno-politycznej w późnej PRL w kontekście zamordowania ks. J. Popiełuszki przez oficerów SB i procesu jego morderców.

Poniżej omówiono, w jaki sposób władze Komitetu Krakowskiego PZPR zareagowały na zabójstwo kapelana „Solidarności” i jakie informacje pozyskano wówczas w zakresie ocen społecznych tego wydarzenia. Następnie pokazano, na wybranych przykładach, reakcje społeczeństwa na przebieg zainscenizowanego procesu. W drugiej części niniejszego artykułu przeanalizowano (dla ilustracji) wybrane teksty propagandowe partyjnej „Gazety Krakowskiej” w tym zakresie. Zwrócono przy tym szczególną uwagę na kwestię, w jakim stopniu komunistyczna propaganda „Gazety Krakowskiej” inspirowana była z centrali (z Warszawy), a w jakim stopniu owe publikacje wynikały z „oryginalnego” wkładu wspomnianej redakcji.

1. OCENY SPOŁECZNE MORDERSTWA DOKONANEGO NA KS. JERZYM POPIELUSZCE

Sprawa porwania i zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki i proces jego sprawców były relacjonowane w mediach całego komunistycznego bloku wschodniego³. Jak wynika z analizy sporządzonej w Komitecie Krakowskim PZPR: „duże poruszenie wywołała

Popiełuszki: P. Raina, *Ks. Jerzy Popiełuszko męczennik za wiarę i ojczyznę*, cz.1: *W służbie Kościoła*, cz. 2: *Proces toruński*, Olsztyn 1990; P. Nitecki, *Znak zwycięstwa. Ksiądz Jerzy Popiełuszko (1947-1984)*, Warszawa 2002; K. Ruane, *Racja stanu – zabić księdza*, tłum. D. Chylińska, posł. A. Witkowski, Kraków 2004; E. K. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, wstęp. A. Dudek, Warszawa 2009; J. Kotański, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, przed. J. Sochoń, Lublin 2004, *BJK Ludzie Niezwykli; Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982-1984*, t. 1, red. nauk. J. Mysiakowska, wstęp. J. Żaryn, wybór i oprac. J. Gołębiowski, J. Mysiakowska, A. K. Piekarska, Warszawa 2009, *Dokumenty / Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu*, t. 33.

² Zob. E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *op. cit.*, s. 271-300 (bibliografia).

³ Urząd do spraw Wyznań zbierał doniesienia prasowe na ten temat z całego świata. Zob.: Archiwum Akt Nowych w Warszawie [dalej: AAN], 136/186, Urząd ds. Wyznań, Uprowadzenie i zabójstwo ks. J. Popiełuszki, proces zabójców, uroczystości pogrzebowe, wspomnienia, doniesienia prasowe 1984-1985.

sprawa uprowadzenia i zabójstwa ks. J. Popiełuszki⁷⁴. Jednoznacznie negatywne reakcje na tę sprawę wśród obywateli PRL w istotny sposób świadczyły o ich antykomunistycznych postawach społeczno-politycznych. Sfera świadomości społecznej i negatywnych postaw obywateli wobec państwa komunistycznego pozostawały poza możliwościami faktycznej zmiany, jednak władze PZPR (zarówno szczebla wojewódzkiego, jak i centralnego) usiłowały objąć kontrolą i ten obszar, również przy okazji morderstwa ks. Jerzego Popiełuszki.

W zbieranie informacji o zachowaniach społecznych związanych z tymi wydarzeniami zaangażowano więc wszelkie struktury będące do dyspozycji komunistycznych władz: partyjne, administracyjne i milicyjne (esbeckie). Komentarze odnoszące się do zabójstwa ks. Popiełuszki, a następnie procesu jego zabójców zbierały m.in. struktury najniższego szczebla partyjnego, takie jak np. Rejonowe Ośrodki Pracy Partyjnej (ROPP PZPR) i Komitety Dzielnicowe (KD PZPR). Zebrane informacje przysyłano później do struktury wyższego szczebla, tj. do wojewódzkiej instancji partyjnej (KW PZPR), która po opracowaniu przysyłała je z kolei do centrali⁵ (KC PZPR). Wewnątrzpartyjny obieg dokumentów był organizacyjnie identyczny, jak w przypadku zbierania przez PZPR dokumentacji dotyczącej pielgrzymek papieskich⁶ lub kryzysów ustrojowych państwa⁷ (w czasie przesilenia wewnątrzustrojowych).

Zbieranie odnośnych informacji rozpoczęło się już w kilka dni po porwaniu ks. Popiełuszki. Dnia 20 października 1984 r. w centrali opracowano na podstawie komentarzy z województw materiał pt. „O okolicznościach zaginięcia ks. Popiełuszki”⁸. Krakowski aparat represji i struktury partyjno-państwowe przysyłały codzienne raporty⁹. Szcze-

⁴ Archiwum Państwowe w Krakowie [dalej: APK], 29/2382/416, KK PZPR Kancelaria I sekretarza. Oceny i informacje dotyczące sytuacji społeczno-politycznej i gospodarczej w woj. krakowskim 1984-1986, k. 117-119, KK PZPR. Sytuacja polityczna, społeczna i gospodarcza w woj. krakowskim oraz kierunki działań Krakowskiej Organizacji Partyjnej, XII 1984.

⁵ APK, 29/2382/492, KK PZPR Wydział Organizacyjny. Informacje bieżące dotyczące sytuacji społeczno-politycznej i nastrojów wśród ludności województwa krakowskiego z X, XI, XII 1984 do KC PZPR, k. 29-185; 29/2382/493, KK PZPR Wydział Organizacyjny. Informacje bieżące dotyczące sytuacji społeczno-politycznej i nastrojów wśród ludności województwa krakowskiego z I, II, III 1985 do KC PZPR, k.13-98; 29/2382/462, KK PZPR Wydział Organizacyjny. Informacje bieżące dotyczące sytuacji społeczno-politycznej i nastrojów wśród ludności województwa krakowskiego z X, XI, XII 1984 do KK PZPR, k. 7-193; 29/2382/463, KK PZPR Wydział Organizacyjny. Informacje bieżące dotyczące sytuacji społeczno-politycznej i nastrojów wśród ludności województwa krakowskiego z I, II, III 1985 do KK PZPR, k. 27-111.

⁶ Zob.: R. Łatka, *Stosunki państwo-Kościół w latach osiemdziesiątych na przykładzie wizyt Jana Pawła II w Krakowie*, [w:] *Stosunki państwo-Kościół w Polsce w latach 1944-2010. Studia i materiały*, red. i d e m, Kraków 2013, s. 95-102, *Societas*, 53; i d e m, *Wstęp*, [w:] *Pielgrzymki Jana Pawła II do Krakowa w oczach SB. Wybór dokumentów*, oprac. i d e m, t. 6, Kraków 2012, s. 11-29, *Bezpieka Przeciw Małopolanom*.

⁷ Przykładem jest przebieg strajków sierpniowych, kiedy z komitetów wojewódzkich PZPR przysyłano codzienne raporty na temat sytuacji społeczno-politycznej i przebiegu protestów w poszczególnych zakładach pracy.

⁸ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie [dalej: IPN], Biuro Udostępniania [dalej: BU], 1585/4637, Informacje Dept. IV MSW z 1984 r., k. 36-39; O okolicznościach zaginięcia ks. Popiełuszki – załącznik do informacji nr 292 z dn. 20 X 1984.

⁹ Przykładowo: APK, 29/2383/492, KK PZPR Wydział Organizacyjny, Informacje bieżące dotyczące sytuacji społeczno-politycznej i nastrojów wśród ludności województwa krakowskiego z X, XI, XII 1984, k. 97-99 Informacja o sytuacji w dniach 19-26.10.1984 związana z porwaniem i morderstwem ks. Popiełuszki; ibidem, k. 129-130, Informacje z woj. miejskiego krakowskiego, dalekopis nr 1657

gólnie podkreślano komentarze zgodne z linią partyjną. Przykładowo, jak odnotowano w informacji z 25 października 1984 r.: „W sprawie porwania ks. Popiełuszki najpowszechniejsza opinia sprowadza się do tego, że jest to prowokacja polityczna, dużo ludzi sądzi, że dokonali jej przeciwnicy procesu normalizacji w kraju”¹⁰.

W KK PZPR już w listopadzie 1984 r., analizując sytuację społeczno-polityczną i gospodarczą, zaakcentowano, że w krakowskich zakładach pracy „duże poruszenie wywołała sprawa uprowadzenia i zabójstwa ks. J. Popiełuszki”¹¹. Jako zadanie do wykonania wyznaczono członkom Komitetu w czasie tego posiedzenia, aby zastanowili się, w jaki sposób można odwrócić uwagę obywateli od sprawy morderstwa. Warto przytoczyć obszerny cytat z materiału, który znalazł się wśród załączników z narady w Komitecie Krakowskim partii pt. „Podstawowe problemy nad którymi należy się zastanowić przed naradą I sekretarza KW PZPR”:

Jak nakryć sprawę Popiełuszki i zająć uwagę społeczeństwa w związku ze sprawą śmierci ks. Popiełuszki? Aktyw wyraża opinię, że wrogowie już ponieśli porażkę, bo nie udało się naruścić pokoju społecznego po ogłoszeniu komunikatu o porwaniu i śmierci ks. Następną porażką przeciwników politycznych będzie to, że sprawcy zostaną sprawiedliwie osądzeni, a cele prowokacji jasno i szeroko przedstawione społeczeństwu w środkach masowego przekazu. Zależy to bardziej od działań centralnych niż wojewódzkich. W partii sprawa jest obecnie wyjaśniana przez aktyw na wszystkich zebraniach i spotkaniach w oparciu o dostępne materiały Wydziału Informacji KC PZPR¹².

Warto zauważyć, że zadanie – jak to określono – „nakrycia sprawy Popiełuszki” znalazło się na pierwszym miejscu wśród kwestii, nad jakimi zastanawiano się w tym okresie w KK PZPR. To pokazuje, że kwestia odwrócenia uwagi społeczności od morderstwa stała się bardzo istotna dla wojewódzkich władz partyjnych w Krakowie. Ponadto późniejszy sposób przedstawiania zabójstwa kapelana „Solidarności” w krakowskiej prasie był całkowicie zgodny z sugestiami zawartymi w tym komunistycznym materiale instruktażowym.

Aparat represji był zaangażowany szczególnie intensywnie w zbieranie komentarzy i opinii o porwaniu i zabójstwie ks. J. Popiełuszki. Raporty z województw na ten temat przysyłano codziennie do centrali w Warszawie¹³. Monitorowano także przebieg mszy św. w krakowskich kościołach, ponieważ jako istotne zagrożenie traktowano – jak to określono – „ponowny wzrost w ostatnich dniach ilości nabożeństw żałobnych w intencji Popiełuszki”¹⁴. Przykładowo, służby odnotowały, że 25 października 1984 r. w czasie nabożeństwa w kościele pw. bł. Maksymiliana Marii Kolbego w Krakowie-Mistrzejowicach podczas modlitwy wiernych w ogłoszonych intencjach użyto następujących wezwań: „Módlmy się za aresztowanych ostatnio funkcjonariuszy gdańskich Adama i Piotra, aby ich męstwo i świadectwo prawdzie było wzorem dla innych funk-

z 2 XI 1984 r. sektora informacji KC PZPR. Tego typu informacje zbierano na terenie całego kraju i poza granicami; zob. *Aparat represji...*, s. 305-358.

¹⁰ APK, 29/2382/462, op. cit., k. 45, dalekopis nr 1626 z 25 X 1984, k. 45.

¹¹ APK, 29/2382/416, op. cit., k. 117-119, Sytuacja polityczna społeczna i gospodarcza w woj. krakowskim oraz kierunki działań Krakowskiej Organizacji Partyjnej listopad 1984.

¹² Ibidem, k. 163, Podstawowe problemy nad którymi należy się zastanowić przed naradą I sekretarza KW PZPR.

¹³ *Aparat represji...*, s. 305-358.

¹⁴ IPN, BU, 1585/4637, op. cit., k. 150-153, Informacja dot. sytuacji w środowiskach kontrolowanych przez Departament IV MSW i Wydz. IV WUSW (wg meldunków nadesłanych w dniu 21 XI 1984).

cjonariuszy SB, [...] módlmy się za ks. Jerzego – kapelana i obrońcę robotników Warszawy, świadomi, że uprowadziła go ta sama ręka, która strzelała do Ojca Świętego”¹⁵.

W innym z nabożeństw, które odbyło się 23 listopada 1984 r. w kościele Mariackim, jak wynika z raportu SB, duchowny wygłaszający kazanie nazwał ks. Popiełuszkę bohaterem narodowym¹⁶. W grudniu zanotowano jednak, że: „Dyskusje nt. śmierci ks. Popiełuszki i okoliczności z nią związanych ulegają wyciszeniu. W tego typu dyskusjach dominuje stwierdzenie, że jest to zabójstwo o charakterze prowokacji politycznej. Brak informacji o konkretnych efektach postępowania sądowego budzi nieufność do rzetelności prowadzonego śledztwa”¹⁷.

Rejestrowano ponadto wszelkie inicjatywy związane z morderstwem kapelana warszawskiej „Solidarności”. Wśród nich na pierwszy plan wysuwał się Ruch „Prawda i Odwaga” im. ks. Jerzego Popiełuszki, powołany do życia z inspiracji ks. Kazimierza Jancarza, dość aktywnie funkcjonujący przez kilka kolejnych lat przy parafii pw. Maksymiliana Marii Kolbego w Krakowie-Mistrzejowicach¹⁸. Wspomniana, społeczna inicjatywa odnosiła się do pamięci o niezłomnej postawie ks. Popiełuszki i jego chrześcijańskich ideałach. Ruch „Prawda i Odwaga” od swojego powstania znajdował się pod obserwacją komunistycznego aparatu represji PRL.

Jako istotne zagrożenie dla władzy komunistycznej związane ze sprawą zabójstwa kapelana „Solidarności” w przewidywaniach na 1985 r. traktowano wzrost aktywności – jak to określono – „części duchownych, stawiających sobie za cel propagowanie poglądów prosolidarnościowych”¹⁹.

¹⁵ Ibidem, k. 40-41, Informacja dot. sytuacji w środowiskach kontrolowanych przez Departament IV MSW i Wydz. IV WUSW (wg meldunków nadesłanych w dniu 25 X 1984). Monitorowano na bieżąco również przebieg niedzielnych nabożeństw. Przykładowo biorąc, jak odnotowano to w dalekopisie z 28 X 1984 r.: „wczorajsze msze niedzielne w kontekście tzw. sprawy Popiełuszki przebiegały bez jakichkolwiek incydentów, przy nie zwiększonej frekwencji i bez wyraźniejszych akcentów politycznych” – APK, 29/2382/462, op. cit., k. 53, dalekopis z dnia 28 X 1984 r.

¹⁶ IPN, BU, 1585/4633, Informacje Dept. IV MSW z 1984 r., k. 134-139, Informacja dot. sytuacji w środowiskach kontrolowanych przez Departament IV MSW i Wydz. IV WUSW (wg meldunków nadesłanych w dniu 23 XI 1984).

¹⁷ APK, 29/2382/169, KK PZPR. Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w Krakowie i woj. miejskim krakowskim, k. 118, Protokół nr 21/84 z posiedzenia Egzekutywy KK PZPR z dnia 6 grudnia, 6 XII 1984. Stało się tak prawdopodobnie na skutek zainteresowania nabożeństwami rocznicowymi 13 i 16 grudnia 1984 r. Jak wynika z dokumentacji SB z 11 grudnia 1984 r.: „opozycja podejmuje inicjatywy wykorzystania kościołów do zorganizowania specjalnych mszy i imprez w związku z rocznicą wprowadzenia stanu wojennego” – IPN, BU, 1585/4637, op. cit., k. 81-83, Załącznik do informacji nr 344 z dnia 11 XII 1984 r.

¹⁸ T. I s a k o w i c z - Z a l e s k i, *Ksiądz Kazimierz Jancarz – kapelan „Solidarności”*, [online:] http://mtrojnar.rzeszow.opoka.org.pl/ksieza_niezlomni/kazimierz_jancarz/, 1 XI 2013 r. Pierwsza informacja na temat Ruchu „Prawda i Odwaga” im. ks. Popiełuszki w dokumentacji SB pojawiła się 21 listopada 1984 r., zob. IPN, BU, 1585/4637, Informacje Dept. IV MSW z 1984 r., k. 150-153, Informacja dot. sytuacji w środowiskach kontrolowanych przez Departament IV MSW i Wydz. IV WUSW (wg meldunków nadesłanych w dniu 21 XI 1984). W jego działalność zaangażowali się działacze opozycji sierpniowej m.in. Jacek Smagowicz i Kazimierz Fugiel. Intensywnie śledzono wszelkie przedsięwzięcia nowo powstałego ruchu. Przykładowo biorąc, dnia 30 sierpnia 1985 r. w kościele pw. bł. Maksymiliana Marii Kolbego w Krakowie-Mistrzejowicach odsłonięto tablicę upamiętniającą pobyt ks. Popiełuszki w tymże kościele 30 sierpnia 1984 r. Relacja z przebiegu uroczystości zob. IPN, BU, 1585/4640, Informacje z Dept. IV MSW 53-58 (wg meldunków z 30 VIII [1984]).

¹⁹ IPN, Oddział w Krakowie [dalej: IPN Kr.], 343/23, k. 8, Ocena stanu sytuacji operacyjno-politycznej za okres 1 do 31 grudnia 1984 oraz prognozy jej rozwoju i podstawowe kierunki działania na najbliż-

Z kolei na początku 1985 r. w centrum zainteresowania społecznego znajdował się przebieg procesu o uprowadzenie i zabójstwo ks. Popiełuszki²⁰. Przykładowo, sprawę tę opisywano w następujący sposób: „Rozszerzają się opinie o procesie ks. Popiełuszki, a zwłaszcza o ostatniej jego fazie. Wiele różnych komentarzy wywołało radiowe i telewizyjne wystąpienie prokuratorów, a zwłaszcza prokuratora – głównego oskarżyciela. Oto najważniejsze odgłosy: jest to proces sprawców, ale i księdza. Do czego prowadzi bezsilność władz w zwalczaniu politycznej działalności księży”²¹.

Szczególną uwagę SB poświęcała komentarzom pochodzącym ze środowisk kościelnych, opozycyjnych i naukowych. Na przykład w styczniu 1985 r. zebrano w środowiskach naukowych Krakowa informacje, które wskazywały na duże zainteresowanie przebiegiem procesu morderców ks. Popiełuszki. Miało z nich wynikać, że w kręgu niektórych pracowników UJ wyrażano opinię, że „oskarżeni w tym procesie zostaną «poświęceni» dla uwiarygodnienia poczynań rządu, który w ten sposób będzie chciał udowodnić społeczeństwu, że praworządność w Polsce podlega szczególnej ochronie i dotyczy to zwłaszcza działań podejmowanych przez funkcjonariuszy resortu spraw wewnętrznych”²².

Następne komentarze z uniwersyteckiego środowiska zebrano w niecały miesiąc później i miały one podobny charakter jak poprzednie, ponieważ po raz kolejny położono nacisk na informacje korzystne dla władz komunistycznych:

Toczący się proces w sprawie uprowadzenia i zabójstwa ks. J. Popiełuszki w ochraniających środowiskach w dalszym ciągu obserwowany jest z uwagą, aczkolwiek już bez tak emocjonalnego podejścia, a uwaga zainteresowanych rozprasza się na inne elementy towarzyszące procesowi, jakimi są różne enuncjacje w środkach masowego przekazu dotyczące nieprawidłowości w łonie Kościoła i politycznej działalności kleru. Uwagę absorbują artykuły red. [Stanisława] Stanucha w „Gazecie Krakowskiej”, wypowiedź ministra [Jerzego] Urbana i redaktora Jana Rema [pseud. Jerzego Urbana]. Kontrowersyjność polemik i komentarzy w ochraniających środowiskach świadczyć może o podziale stanowisk w przedmiotowej sprawie. Część przedstawicieli środowisk wyciąga, na podstawie prezentowanych przez publikatory [analiz] sytuacji i ocen, wnioski, iż władze rozpoczynają planową [akcję], konstruuje kampanię propagandową skierowaną przeciwko negatywnej politycznej działalności części kleru katolickiego, dla której pretekstem stał się proces w sprawie ks. [Jerzego] Popiełuszki, a który jednocześnie ma być świadectwem czystości intencji władz w zakresie przestrzegania praworządności²³.

szy okres aparatu MO i SB woj. krakowskiego z 6 I 1985. Jak się okazało, według tych dokumentów, wzrost aktywności tego typu duchownych istotnie nastąpił w 1985 r. (szczególnie ks. Kazimierza Jancarza).

²⁰ IPN Kr., 343/23, k. 23, Zbiorcze oceny stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego WUSW Wydz. Inspekcji z 1985 r., Ocena sytuacji operacyjno-politycznej za okres od 1 do 31 stycznia, 5 II 1985; IPN Kr., 056/108, t. 2, Wydział III-1. Informacje, analizy 1984-1986, k. 3-4, Informacja dot. komentarzy na temat przebiegu procesu i wyjaśnień oskarżonych o uprowadzenie i zabójstwo ks. J. Popiełuszko, 10 I 1985; E. C z a c z k o w s k a, T. W i ś c i c k i, *op. cit.*, s. 270-273.

²¹ APK, 29/2382/495, KK PZPR Wydział Organizacyjny. Informacje bieżące dotyczące sytuacji społeczno-politycznej i nastrojów wśród ludności województwa krakowskiego z I, II, III 1985, k. 73-74, Informacja o sytuacji w rejonie Skawina w dniach 18-25.01.1985 z ROPP Skawina.

²² IPN Kr., 056/108, t. 2, *op. cit.*, k. 3, Informacja dot. komentarzy i wyjaśnień oskarżonych o uprowadzenie i zabójstwo ks. Popiełuszko, 1 X 1985.

²³ Ibidem, k. 13-15, Informacja dotyczy aktualnej sytuacji i nastrojów w środowiskach ochraniających przez Wydz. III-1 31 I 1985.

Wskazywano jednak równocześnie, że „antyklerykalny wydzźwięk procesu toruńskiego, wzrost ilości publikacji demaskujących pozareligijną działalność Kościoła mogą spowodować uaktywnienie się reakcyjnej części krakowskiego kleru w kierunku nasilenia wrogich wystąpień i niekorzystnego kształtowania nastrojów społecznych”²⁴.

W kolejnych miesiącach krakowska SB odnotowywała wszelkie nawiązania i inicjatywy odnoszące się do sprawy ks. J. Popiełuszki, np. w raporcie z 4 lipca 1985 r. dotyczącym kościoła pw. Narodzenia NMP w Krakowie-Bieżanowie, zapisano: „W kościele w Bieżanowie w którym nadal trwa głódówka (w dniu 4 VII cztery osoby) stwierdzono nowy, negatywny element wystroju wewnętrznego. Jest nim plakat z wizerunkiem ks. Popiełuszki i sercem, na którym widnieje symboliczna legitymacja członkowska PZPR i tekst «Na każdej legitymacji PZPR jest jedna kropla jego krwi»”²⁵.

Sprawa morderstwa ks. Jerzego Popiełuszki i późniejszy proces jego zabójców znajdowały się w centrum zainteresowania mieszkańców Krakowa (z różnych środowisk społecznych) od chwili odnalezienia ciała aż co najmniej do połowy 1985 r. Świadczą o tym przytoczone wyżej raporty krakowskich struktur partyjnych i miejscowego aparatu represji. Komentarze dotyczące analizowanej kwestii były różnorodne, jednak starano się w dokumentacji wytworzonej przez wspomniane instytucje przedstawiać przede wszystkim opinie zgodne z oficjalną (nieprawdziwą, propagandową) wersją rozpowszechnianą przez władzę komunistyczną, że była to rzekomo prowokacja wymierzona w rząd Wojciecha Jaruzelskiego.

2. „GAZETA KRAKOWSKA” WOBEC „SPRAWY” KS. JERZEGO POPIELUSZKI

Porwanie, zabójstwo i proces morderców ks. Popiełuszki były obecne w dezinformacyjnej treści propagandy prasowej i telewizyjnej władz komunistycznych PRL²⁶. Podobnego typu kłamliwą, dezinformacyjną kampanię propagandową prowadziła komunistyczna „Gazeta Krakowska”, będąca organem Komitetu Krakowskiego PZPR, na łamach której pojawiło się wiele tekstów poświęconych sprawie morderstwa i procesowi morderców ks. J. Popiełuszki. W krakowskiej gazecie partyjnej powielano głównie materiały przygotowywane w Warszawie, najczęściej posługiwano się przedrukami serwowanych przez komunistów oficjalnych informacji agencyjnych Polskiej Agencji Prasowej (serwis PAP) lub relacjami z konferencji prasowych komunistycznego rzecznika rządu, Jerzego Urbana albo bezpośrednimi tendencyjnymi relacjami z przebiegu procesu morderców w Toruniu²⁷. Jak wynika z materiału Komitetu Krakowskiego partii

²⁴ IPN Kr 343/23, op. cit. k. 22-36, Ocena sytuacji operacyjno-politycznej za okres od 1 do 31 stycznia, 5 II 1985.

²⁵ IPN, BU, 1585/4640, Informacje Dept. IV MSW z 1985 r., k. 25-28, Informacja dot. sytuacji w środowiskach kontrolowanych przez Departament IV MSW i Wydz. IV WUSW (wg meldunków nadesłanych w dniu 5 VII 1985). Odbywały się również regularnie nabożeństwa poświęcone pamięci ks. Jerzego Popiełuszki. Przykładowo, jedno z nich odbyło się 29 sierpnia 1985 r. w kościele pw. bł. Maksymiliana Marii Kolbego w Mistrzejowicach; ibidem, k. 53-58, Informacja dot. sytuacji w środowiskach kontrolowanych przez Departament IV MSW i Wydz. IV WUSW (wg meldunków nadesłanych w dniu 30 VIII 1985).

²⁶ E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *op. cit.*, s. 276. W prasie oficjalnej ukazywały się codzienne relacje z procesu, w TVP natomiast emitowano codziennie piętnastominutowy program.

²⁷ „Gazeta Krakowska” R. 40, 1984; R. 41, 1985. Były one starannie wyreżyserowane. Zob. E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *op. cit.*, s. 271-300. Rzeczywisty przebieg procesu znany przede

komunistycznej, zatytułowanego „Podstawowe problemy, nad którymi należy się zastanowić przed naradą I sekretarzy KW PZPR”, relacje prasowe dotyczące tej sprawy były przygotowywane przez KC PZPR lub w zgodzie z wytycznymi centrali partyjnej²⁸.

Pierwsza wzmianka o porwaniu duchownego pojawiła się na łamach „Gazety Krakowskiej” 22 października 1984 r. W niewielkiej notce informowano (za serwisem agencyjnym PAP), że dnia 19 tegoż miesiąca uprowadzono ks. Popiełuszkę w miejscowości Przysiek koło Torunia. Przytaczano również wypowiedź – porwanego wspólnie z kapelanem „Solidarności” – Waldemara Chrostowskiego, któremu udało się zbiec, o tym, że ich uprowadzenia dokonali nieznani sprawcy przebrani za milicjantów²⁹. W kolejnych dniach powiadamiano w „GK”, że prowadzone jest intensywne śledztwo w tej sprawie i sprawdzane są wszelkie sygnały od społeczeństwa³⁰.

Kwestii tak istotnej jak porwanie ks. Popiełuszki nie mogło zabraknąć w czasie licznych konferencji prasowych rzecznika rządu – Jerzego Urbana, z których obfite relacje ukazywały się na łamach „GK”. Rzecznik rządu już w kilka dni po ogłoszeniu w prasie informacji o uprowadzeniu kapelana „Solidarności” podsuwał dziennikarzom nieprawdziwą wersję wydarzeń, która jednak stała się wersją „jedynie słuszną”, obowiązującą dla całej PRL-owskiej propagandy. 24 października 1984 r. Urban dezinformował dziennikarzy zachodnich, że w związku z uprowadzeniem ks. Popiełuszki trwa „intensywne śledztwo” i że „cała milicja postawiona jest na nogi”. Najważniejszym dezinformacyjnym wątkiem, który eksponował J. Urban było stwierdzenie, że porwanie „jest prowokacją polityczną”. Jak przekonywał: „Czyn ten ktokolwiek go dokonał, miał ugodzić w pozytywne procesy, które się w Polsce dokonują. Np. miał zaćmić proces normalizacji stosunków z niektórymi krajami Zachodu. Jest to wydarzenie wymierzone w proces odnowy, w swych intencjach ma godzić przypuszczalnie w stosunki państwo-Kościół”³¹.

W kolejnych dniach pojawiały się komunikaty dotyczące postępów śledztwa. Na pierwszy plan wysuwano jednak tezę, że w sprawę wyjaśnienia porwania i zabójstwa księdza zaangażował się cały rząd i że osobiście nadzoruje ją minister spraw wewnętrznych Czesław Kiszczak³². W zasadzie we wszystkich komunistycznych enuncjacjach

wszystkim dzięki sprawozdaniom Jacka Ambroziaka ukazującym się w „Piśmie Okólnym” Biura Prasowego Episkopatu i publikacjom prof. Krystyny Daszkiewicz (e a d e m, *Kulisy zbrodni. Dzieśiąty rok od morderstwa ks. Jerzego Popiełuszki*, Poznań 1994).

²⁸ APK, 29/2382/416, op. cit., k. 163, Podstawowe problemy nad którymi należy się zastanowić przed naradą I sekretarzy KW PZPR.

²⁹ Polska Agencja Prasowa [dalej: PAP], *Uprowadzenie ks. Popiełuszki*, „Gazeta Krakowska” R. 40, 1984, nr 253 z 22 X, s. 1, 5.

³⁰ PAP, *Trwa śledztwo w sprawie uprowadzenia księdza Jerzego Popiełuszki*, „Gazeta Krakowska” R. 40, 1984, nr 254 z 23 X, s. 1-2; PAP, *Trwa intensywne śledztwo w związku z uprowadzeniem księdza Jerzego Popiełuszki*, „Gazeta Krakowska” R. 40, 1984, nr 256 z 25 X, s. 4.

³¹ PAP, *Jerzy Urban na konferencji prasowej: Wstępne oceny wizyty premiera Grecji; Nie wiem kto dokonał porwania ks. Popiełuszki. Jest to prowokacja polityczna; Cała milicja jest „postawiona na nogi”*, „Gazeta Krakowska” R. 40, 1984, nr 255 z 24 X, s. 1, 3. W czasie owej konferencji kilkakrotnie jeszcze powtarzał nagabywany przez dziennikarzy, że uprowadzenie ks. Popiełuszki jest „prowokacją polityczną”.

³² [Dwa osobne numery:], PAP, *Trwa intensywne śledztwo w związku z uprowadzeniem ks. Jerzego Popiełuszki*, „Gazeta Krakowska” R. 40, 1984, nr 256 z 25 X, s. 4; PAP, *Rzecznik rządu o sprawie ks. Jerzego Popiełuszki. Aresztowanie podejrzanych o dokonanie uprowadzenia; Wokół uprowadzenia ks. Popiełuszki. Komunikat MSW*, „Gazeta Krakowska” R. 40, 1984, nr 257 z X, s. 1-2.

prasowych podkreślano, że władze PRL dążyły do wyjaśnienia wszystkich okoliczności sprawy morderstwa księdza, która (według dezinformacji serwowanych przez komunistów) była rzekomo prowokacją polityczną. Dało się to szczególnie zauważyć w relacjach z konferencji prasowych J. Urbana, którego propagandowy, dezinformujący komentarz odwracał uwagę od istoty rzeczy. Przykładowo, w „Gazecie Krakowskiej” w numerze z dnia 3-4 grudnia 1984 r. podawano, że J. Urban w odpowiedzi na pytanie dziennikarza PAP o inicjatywę utworzenia Komitetu Praw Człowieka, stwierdzał: „Są to wyraziste próby żerowania na tragicznej śmierci ks. Jerzego Popiełuszki. KOR-owcy sądzą, że pod osłoną trumny uda im się dokonać wskrzeszenia KOR. Są w błędzie”³³.

W kolejnych miesiącach na łamach „Gazety Krakowskiej” systematycznie zamieszczano relacje dotyczące ustaleń prokuratury odnośnie do przebiegu zbrodni, z naciskiem na to, że władze pragnęły (rzekomo) precyzyjnego wyjaśnienia sprawy i sprawiedliwego ukarania sprawców morderstwa. Czytelnikom komunistycznej „GK” podsuwano również fałszywą wersję wydarzeń, zgodnie z którą (rzekomo) morderstwo miało być prowokacją wymierzoną we władze komunistyczne, które (jakoby) zmierzały do „normalizacji”.

Proces był sterowany przez komunistów także w ten sposób, by publicznie formułować fałszywe, bezpodstawne oskarżenia przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszcze oraz innym kapłanom zwanym przez komunistycznych dygnitarzy „negatywnymi księżmi”. Temat ten był również stale obecny w konferencjach prasowych rzecznika rządu dla dziennikarzy zachodnich na bieżąco relacjonowanych przez „Gazetę Krakowską” w ciągu całego 1985 r.³⁴ Większość tekstów dotyczących tych zagadnień stanowiła przedruki serwisu agencyjnego PAP, co dowodzi faktu, że treści propagandowe władz komunistycznych kreowano w centrali w Warszawie i publikowano wyłącznie artykuły stamtąd przysłane.

Niemniej jednak redakcja „Gazety Krakowskiej”, tj. dyspozycyjnego, miejscowego organu KK PZPR, miała swój oryginalny wkład w fałszywe i bezpodstawne ataki propagandowe na osobę i działalność ks. Jerzego Popiełuszki w okresie 1984-1985. Nieprawdziwe w treści ataki propagandowe partyjnego dziennika wpisywały się w szerszy kontekst walki z – jak to określono – „politycznym” zaangażowaniem duchownych. Świadczy o tym dokument wytworzony przez KK PZPR opracowany dla I sekretarza KW PZPR w Krakowie – Józefa Gajewicza, w którym stwierdzono m.in., że:

z inspiracji krakowskiej instancji partyjnej podjęte zostały działania w kierunku prezentowania w regionalnych środkach masowego przekazu, szczególnie w prasie partyjnej, osób, faktów, zdarzeń, inspiratorów i animatorów, których działania naruszają konstytucyjne zasady, na których opiera się polityka wyznaniowa, oraz normy współżycia społecznego socjalistycznego państwa. Dotyczą one w szczególności politycznej aktywności kleru, wykorzystującego do tych celów miejsce kultu, nadużywającego treści i symboli religijnych do dyskredytacji socjalizmu, władzy, partii, sojuszy i ZSRR. Publicystyka ta szeroko zaprezentowana w „Gazecie Krakowskiej” wywołała duży rezonans społeczny[...] wyrażający poglądy, opinie, stanowiska zarówno osób partyjnych, jak i bezpartyjnych³⁵.

³³ PAP, *Konferencja prasowa rzecznika rządu*, „Gazeta Krakowska” R. 40, 1984, nr 290 z 5 XII, s. 1, 4.

³⁴ Zakres przeprowadzonej kwerendy w „Gazecie Krakowskiej” na temat relacji z konferencji prasowych Jerzego Urbana dotyczących sprawy morderstwa ks. Jerzego Popiełuszki: „Gazeta Krakowska” R. 41, 1985, nr 1 z 2 I – nr 304 z 31 XII 1985. Tu pominięto ok. 20 relacji z konferencji prasowych J. Urbana, które zasadniczo nie wносиły nic nowego do tytułowego zagadnienia. W niniejszym artykule autor podał tylko przykłady relacji merytorycznie najistotniejszych.

³⁵ APK, 29/2382/414, KK PZPR Kancelaria I sekretarza. Skargi i memoriały przesłane do I sekretarza KK PZPR, k. 433, Z memoriału J. Gajewicza, [b.d.].

W następnej części dokumentu zalecano dalszy wzrost liczby publikacji dotyczących wspomnianej tematyki³⁶. Największe znaczenie miała w tym kontekście seria tekstów pt. *Nie ma miejsca dla Ciebie* autorstwa Stanisława Stanucha. Pierwszy artykuł opublikowano 3 stycznia 1985 r. i został poświęcony wystrojowi szopki w kościele pw. bł. Maksymiliana Marii Kolbego w Krakowie-Mistrzejowicach oraz towarzyszącej jej wystawie fotografii. Stanisław Stanuch opisywał, że w żłóbku leżała naga lalka symbolizująca Jezusa i że nie było postaci Matki Boskiej oraz św. Józefa, natomiast trzech króli zastępowały postacie trzech milicjantów ciągnących nogi księdza ubranego w komżę. Według wspomnianego opisu obok na ziemi leżała porzucona sutanna, a nad żłóbkiem wisiała, jak pisał Stanuch, „olbrzymia flaga zawierająca nazwę byłego związku zawodowego”. Co było charakterystyczne dla propagandy władz komunistycznych, w tekście nie wymieniono nazwy „Solidarność” (cenzura). W dalszej części autor zwracał uwagę na to, że:

Połączenie „szopki-moderne” z wystawą miało służyć informacji o pogrzebie Zamordowanego. Informacji tutaj niewiele, wiele natomiast apeli do nienawiści. Czy z powagą religijnej świątyni licują takie oto „klepsydry”: „Patron Solidarności”, „Zamordowany przez oficerów MSW i członków PZPR”. Albo „Porwany, a następnie zamordowany, zginął z rąk komunistycznych siepaczy czerwonego terroru. Jego męczeńska śmierć wyrwała z szeregu najlepszego żołnierza walki o słuszną sprawę wolności i solidarności wszystkich Polaków”³⁷.

Autor krytycznie ocenił również wystawę fotograficzną, akcentując „tendencyjny” dobór zdjęć. W dalszej części wzywał do nazwania rzeczy po imieniu: według niego powinno się mówić, że zginął nie duchowny, nie „męczennik za wiarę”, tylko „działacz polityczny”. Zauważył, że władze postawiły przed sądem, zdegradowały i wydalily z partii morderców, więc mają w tej sprawie czyste ręce. Dodawał ponadto, że Polska Ludowa ściśle przestrzega, by nie urażać niczyich odczuć religijnych, nalegał zatem, żeby „nasi przeciwnicy na równo z nami przestrzegali tej zasady i nie mieszały się do prywatnych poglądów członków partii”. Pisał też, że przy zbrodniach popełnianych przez wierzących „nie używamy formułki: «członek Kościoła rzymskokatolickiego»”. Chociaż nieraz aż by się to prosiło”.

Stanuch stwierdzał wyraźnie w tekście, że w jego przekonaniu szopka w Krakowie-Mistrzejowicach nie ma nic wspólnego z religią i że jest to inicjatywa *stricte* polityczna³⁸. Artykuł z „Gazety Krakowskiej” pt. *Nie ma miejsca dla Ciebie* był typowym produktem propagandy komunistycznej tego okresu. Dla jego autora każdy element wystroju szopki lub podpis pod fotografią na wystawie o treści niezgodnej z „linią partii” jest oburzający i ma charakter nieuprawniony. S. Stanuch, grając na uczuciach czytelników, przekonywał, że tego typu inicjatywy w Kościele nie powinny mieć miejsca. Niedługo później w „Gazecie Krakowskiej” pojawiły się dwa kolejne teksty uzupełniające cytowany artykuł. Były to spreparowane tzw. listy do redakcji, w których tzw. oburzeni

³⁶ Ibidem, k. 433.

³⁷ S. Stanuch, *Nie ma miejsca dla Ciebie*, „Gazeta Krakowska” R. 41, 1985, nr 2 z 3 I, s. 1, 4.

³⁸ Ibidem. Kolejne teksty z tego cyklu dotyczyły działalności innych duchownych, uznawanych przez władze za „księży negatywnych”. Zob.: I d e m, *Chciałbym, aby Pan nie miał racji. W odpowiedzi na listy w sprawie „Nie ma miejsca dla Ciebie”*, „Gazeta Krakowska” R. 41, 1985, nr 26 z 31 I, s. 3; i d e m, *Jeszcze wokół nie ma miejsca dla Ciebie – Będzie Pan chyba musiał zmienić nazwisko*, „Gazeta Krakowska” R. 41, 1985, nr 79 z 3 IV, s. 1, 3.

czytelnicy wyrażali swoją solidarność z autorem i atakowali Kościół za mieszanie się do polityki. W przeważającej części bezpodstawne ataki dotyczyły jednak kościoła pw. bł. Maksymiliana Marii Kolbego w Krakowie-Mistrzejowicach i aktywności mistrzejowickiego proboszcza ks. Kazimierza Jancarza, a nie dotyczyły one kwestii związanej ze śmiercią ks. Jerzego Popiełuszki, dlatego wspomnianym wątkom w tym miejscu nie będziemy bliżej się przyglądać. Warto wspomnieć tylko o jednej z uwag zamieszczonej w drugim z artykułów z serii *Nie ma miejsca dla Ciebie*. Jak stwierdzał jeden z tzw. czytelników w liście przywołanym na łamach „Gazety Krakowskiej”: „Pan redaktor nie jest sam, tylko ludzie nie mają czasu i odwagi pisać. Uważam, że będzie Pan musiał zmienić nazwisko, bo jeżeli ma Pan dzieci, to będą prześladowane. Księża dopilnują tego”³⁹. Ta ostatnia wzmianka jest warta szczególnej uwagi, ponieważ sugeruje, że władzę w PRL sprawują księża, a nie partia komunistyczna, która posiadała pod swoją kontrolą wszystkie instytucje państwowe i publiczne, w tym środki przymusu bezpośredniego.

Do zagadnienia procesu toruńskiego powrócono w „Gazecie Krakowskiej”, przedstawiając opis konferencji Jerzego Urbana z dnia 10 lutego 1985 r. Pewien korespondent zapytał, czy prawdą jest stwierdzenie Grzegorza Piotrowskiego, że w czasie II wojny światowej jeden z biskupów współpracował z Gestapo. Pytanie stało się dla rzecznika rządu pretekstem do kolejnego ataku na „rozpolitykowanych księży”. Podkreślił, że polityka władz wobec Kościoła opiera się na stałych podstawach, zaś szacunek dla Kościoła jako instytucji nie oznacza, iż nie należy poddawać krytyce działań poszczególnych duchownych i że „władza ma prawo do wytykania zła w obrębie innych instytucji, także kościelnych”⁴⁰.

Kwestia procesu toruńskiego jeszcze co jakiś czas powracała na łamy organu prasowego Komitetu Krakowskiego PZPR, najczęściej w postaci sprawozdań z konferencji Jerzego Urbana. Przykładowo, w czasie jednego ze spotkań z dziennikarzami zachodnimi rzecznik rządu, odpowiadając na pytanie Güntera Schuberta, omawiał konsekwencje procesu toruńskiego. Z jego słów wynikało po pierwsze, że stosunki władz z Kościołem są oparte na solidnych fundamentach i „nawet tak celnie wymierzona prowokacja nie jest w stanie nimi zachwiać”. Po wtóre, wskazał na inną, najistotniejszą konsekwencję, tj. na przełamanie pewnego tabu: „mianowicie niemówienia i niepisania publicznie o złych zjawiskach w Kościele”⁴¹.

Wypowiedź Urbana brzmiała szczególnie niewiarygodnie w kontekście wcześniejszych, zmasowanych ataków na Kościół w PRL, chociażby w czasie procesu kurii krakowskiej lub podczas Millenium chrztu Polski⁴². Podobny charakter miały konferencje prasowe Urbana, które odbyły się w dniach 22 i 27 marca 1985 r. w stolicy⁴³. „Gazeta Krakowska” poinformowała, że przed Sądem Najwyższym w Warszawie rozpoczęła się

³⁹ *Ibidem*. S. Stanuch w odpowiedzi stwierdził, że nie ma zamiaru zmieniać nazwiska i że wierzy, iż ludzie dobrej woli „w Polsce przeciwstawiają się fali fanatyzmu i nienawiści [za które odpowiadają wg autora księży – przyp. R.Ł.] – nastanie pokój społeczny w naszej Ojczyźnie”.

⁴⁰ PAP, *Konferencja prasowa rzecznika rządu*, „Gazeta Krakowska” R. 41, 1985, nr 43 z 20 II, s. 1, 5.

⁴¹ PAP, *Konferencja prasowa J. Urbana*, „Gazeta Krakowska” R. 41, 1985, nr 67 z 20 III, s. 1-2.

⁴² Zob. także: R. Łatka, *Propaganda antykościelna Polski Ludowej (wybrana problematyka)*, [online:] http://www.histmag.org/Propaganda-antykoscielna-Polski-Ludowej-wybrana-problematyka-8186_1_XI_2013.

⁴³ PAP, *Konferencja prasowa J. Urbana*, „Gazeta Krakowska” R. 41, 1985, nr 69 z 22 III, s. 1-2; nr 73 z 27 III, s. 1-2. W czasie tej drugiej konferencji rzecznik rządu stwierdził m.in., że rośnie liczba „kazań o treści jątrzącej i politycznej”.

rozprawa rewizyjna w sprawie wyroku dla sprawców porwania i zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki⁴⁴. W kolejnych miesiącach informacje na temat ks. Popiełuszki i procesu jego morderców nie pojawiały się już na łamach „Gazety Krakowskiej”⁴⁵.

Jak wynika z przedstawionego materiału prasowego, do ataku na Kościół wykorzystano również relacje z procesu morderców kapelana „Solidarności”. W publikacjach prasowych pojawiały się agresywne ataki propagandowe na postawę ks. Jerzego Popiełuszki i jego działalność określaną mianem „politycznej”. Udział w propagandowej agresji zniesławiającej duchownego wzięła również „Gazeta Krakowska”, która realizowała w tym względzie wytyczne z warszawskiej centrali PZPR, co widać po charakterze tekstów pojawiających się na jej łamach. Zdecydowana większość szkalujących i zniesławiających artykułów propagandowych to przedruki informacji PAP i relacje z tendencyjnych konferencji prasowych rzecznika rządu Jerzego Urbana, który często odnosił się do przebiegu procesu. Za jedyny „oryginalny” wkład redakcji organu KK PZPR do omawianej kwestii tytułowej, można uważać teksty autorstwa Stanisława Stanucha.

PODSUMOWANIE

Morderstwo ks. Jerzego Popiełuszki i proces jego morderców ze Służby Bezpieczeństwa miały swoją specyficzną, antykościelną, komunistyczną recepcję w latach 1984-1985, także w Krakowie, gdzie miejscowe władze PZPR nakazały propagandowe „nakrycie sprawy Popiełuszki”. O ważności kwestii „przykrycia” w województwie krakowskim świadczyła m.in. ilość informacji i komentarzy społecznych, odnoszących się do porwania i zabójstwa kapelana „Solidarności”, a także do późniejszego procesu sprawców morderstwa, zebranych przez aparat represji i przez struktury partyjne. Propagandowy charakter publikacji prasowych zamieszczanych w organie prasowym Komitetu Krakowskiego PZPR – „Gazecie Krakowskiej” ilustruje, w jaki sposób komuniści reagowali na wspomniane wydarzenia.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne:

Archiwum Akt Nowych w Warszawie [AAN]

136/186, Urząd ds. Wyznań, Uprowadzenie i zabójstwo ks. J. Popiełuszki, proces zabójców, uroczystości pogrzebowe, wspomnienia, doniesienia prasowe 1984-1985.

Archiwum Państwowe w Krakowie [APK]

29/2382/169, KK PZPR. Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w Krakowie i woj. krakowskim.

29/2382/414, KK PZPR Kancelaria I sekretarza. Skargi i memoriały przesłane do I sekretarza KK PZPR.

29/2382/416, KK PZPR Kancelaria I sekretarza. Oceny i informacje dotyczące sytuacji społeczno-politycznej i gospodarczej w woj. krakowskim 1984-1986.

⁴⁴ PAP, *Rozpoczęła się rozprawa rewizyjna. Sprawa o uprowadzenie i spowodowanie śmierci Jerzego Popiełuszki*, „Gazeta Krakowska” R. 41, 1985, nr 92 z 20-21 IV, s. 1-2.

⁴⁵ „Gazeta Krakowska” R. 41, 1985, nr 93 z 22 IV; nr 304 z 31 XII. Uwaga: w kolejnych miesiącach w „Gazecie Krakowskiej” nie pojawiały się już nawet sporadycznie jakiegokolwiek informacje na temat ks. Popiełuszki. Wynik kwerendy w tym zakresie jest negatywny (brak dalszych publikacji).

- 29/2382/462, KK PZPR Wydział Organizacyjny. Informacje bieżące dotyczące sytuacji społeczno-politycznej i nastrojów wśród ludności województwa krakowskiego z X, XI, XII 1984 do KK PZPR.
- 29/2382/463, KK PZPR Wydział Organizacyjny. Informacje bieżące dotyczące sytuacji społeczno-politycznej [...] z I, II, III 1985 do KK PZPR.
- 29/2382/492, KK PZPR Wydział Organizacyjny. Informacje bieżące dotyczące sytuacji społeczno-politycznej [...] z X, XI, XII 1984 do KC PZPR.
- 29/2382/493, KK PZPR Wydział Organizacyjny. Informacje bieżące dotyczące sytuacji społeczno-politycznej [...] z I, II, III 1985 do KC PZPR.
- 29/2382/495, KK PZPR Wydział Organizacyjny. Informacje bieżące dotyczące sytuacji społeczno-politycznej [...] z I, II, III 1985.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie. Biuro Udostępniania [IPN BU]

Biuro Udostępniania [BU]

1585/4633, Informacje Dept. IV MSW z 1984 r.

1585/4637, Informacje Dept. IV MSW z 1984 r.

1585/4640, Informacje z Dept. IV MSW z 1984 r.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Oddział w Krakowie [IPN Kr.]

343/23, Zbiorcze oceny stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego WUSW Wydz. Inspekcji 1985 r.

056/108, t. 2, Wydział III-1. Informacje, analizy 1984-1986.

Prasa (wybór tekstów z „Gazety Krakowskiej” R 40, 1984 oraz R. 41, 1985)

PAP, *Jerzy Urban na konferencji prasowej: Wstępne oceny wizyty premiera Grecji; Nie wiem kto dokonał porwania ks. Popiełuszki. Jest to prowokacja polityczna; Cała milicja jest „postawiona na nogi”*, R. 40, 1984, nr 255 z 24 X, s. 1, 3.

PAP, *Konferencja prasowa rzecznika rządu*, R. 40, 1984, nr 290 z 5 XII, s. 1, 4.

PAP, *Konferencja prasowa rzecznika rządu*, R. 41, 1985, nr 43 z 20 II, s. 1, 5.

PAP, *Konferencja prasowa J. Urbana*, R. 41, 1985, nr 67 z 20 III, s. 1-2.

PAP, *Konferencja prasowa J. Urbana*, R. 41, 1985, nr 69 z 22 III, s. 1-2.

PAP, *Konferencja prasowa J. Urbana*, R. 41, 1985, nr 73 z 27 III, s. 1-2.

PAP, *Rozpoczęła się rozprawa rewizyjna. Sprawa o uprowadzenie i spowodowanie śmierci Jerzego Popiełuszki*, R. 41, 1985, nr 92 z 20-21 IV, s. 1-2.

PAP, *Rzecznik rządu o sprawie ks. Jerzego Popiełuszki. Aresztowanie podejrzanych o dokonanie uprowadzenia*, R. 40, 1984, nr 257 z 26 X, s. 1-2.

PAP, *Trwa śledztwo w sprawie uprowadzenia księdza Jerzego Popiełuszki*, R. 40, 1984, nr 254 z 23 X, s. 1-2.

PAP, *Trwa intensywne śledztwo w związku z uprowadzeniem księdza Jerzego Popiełuszki*, R. 40, 1984, nr 256 z 25 X, s. 4.

PAP, *Uprowadzenie ks. Popiełuszki*, R. 40, 1984, nr 253 z 22 X, s. 1, 5.

PAP, *Wokół uprowadzenia ks. Popiełuszki. Komunikat MSW*, R. 40, 1984, nr 257 z 26 X, s. 1-2.

Stanuch Stanisław, *Chciałbym, aby Pan nie miał racji. W odpowiedzi na listy w sprawie „Nie ma miejsca dla Ciebie”*, R. 41, 1985, nr 26 z 31 I, s. 3.

Stanuch Stanisław, *Jeszcze wokół nie ma miejsca dla Ciebie – Będzie Pan chyba musiał zmienić nazwisko*, R. 41, 1985, nr 79 z 3 IV, s. 1, 3.

Stanuch Stanisław, *Nie ma miejsca dla Ciebie*, R. 41, 1985, nr 2 z 3 I, s. 1, 4.

Opracowania:

Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982-1984, t. 1, red. nauk. Jolanta Mysiakowska, wstęp. Jan Żaryn, wybór i oprac. Jakub Gołębiowski, Jolanta Mysiakowska, Anna K. Piekarska, Warszawa 2009, *Dokumenty / Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu*, t. 33.

- Czackowska Ewa K., Wiścicki Tomasz, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, wstęp Antoni Dudek, Warszawa 2008.
- Daszkiewicz Krystyna, *Kulisy zbrodni. Dziesiąty rok od morderstwa ks. Jerzego Popiełuszki*, Poznań 1994.
- Isakowicz-Zaleski Tadeusz, *Ksiądz Kazimierz Jancarz – kapelan „Solidarności”*, [online:] http://mtrojnar.rzeszow.opoka.org.pl/ksieza_niezlomni/kazimierz_jancarz/.
- Kotański Janusz, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, przedm. Jan Sochoń, Lublin 2004, *BJK Ludzie Niezwykli*.
- Łatka Rafał, *27 lat temu zamordowano ks. Jerzego Popiełuskę*, [online:] <http://histmag.org/27-lat-temu-zamordowano-ks.-Jerzego-Popieluszke-5993>.
- Łatka Rafał, *Propaganda antykościelna Polski Ludowej (wybrana problematyka)*, [online:] <http://www.histmag.org/Propaganda-antykoscielna-Polski-Ludowej-wybrana-problematyka-8186>.
- Łatka Rafał, *Stosunki państwo–Kościół w latach osiemdziesiątych na przykładzie wizyt Jana Pawła II w Krakowie*, [w:] *Stosunki państwo–Kościół w Polsce w latach 1944-2010. Studia i materiały*, red. Rafał Łatka, Kraków 2013, *Societas*, 53.
- Łatka Rafał, *Wstęp*, [w:] *Pielgrzymki Jana Pawła II do Krakowa w oczach SB. Wybór dokumentów*, oprac. Rafał Łatka, Kraków 2012, *Bezpieka przeciw Małopolanom*, t. 6.
- Nitecki Piotr, *Znak zwycięstwa. Ksiądz Jerzy Popiełuszko (1947-1984)*, Warszawa 2002.
- Raina Peter, *Ks. Jerzy Popiełuszko męczennik za wiarę i ojczyznę*, cz. 1: *W służbie Kościoła*, cz. 2: *Proces toruński*, Olsztyn 1990.
- Ruane Kevin, *Racja stanu – zabić księdza*, tłum. Dominika Chylińska, posł. Andrzej Witkowski, Kraków 2004.

SUMMARY

The reactions to the murder of priest Jerzy Popiełuszko based on selected documents of the Krakow PZPR Committee [Polish United Workers' Party] and texts from "Gazeta Krakowska" (1984-1985)

The murder of priest Jerzy Popiełuszko, perpetrated by the officers of the Security Service [Służba Bezpieczeństwa], had far-reaching social and political consequences in the People's Republic of Poland. The perpetrators' trial was of equal importance. The trial was staged by the communist authorities in such a way that those who commissioned the murder could not be traced.

The article aims at analysing, on a few examples, how the priest Popiełuszko's murder was received and what the far-reaching repercussions were, from the perspective of opinions by selected people from the Krakow region.

The intentions of the Krakow Committee of the PZPR's authorities who worked to 'cover up the Popiełuszko case', as stated in one of the acts, are presented on the basis of selected archives.

The first part of the article presents examples of the society's reactions to the kidnapping and assassination of 'Solidarity's' chaplain and the progress of his killers' trial, the information gathered among the residents of the province by the order of the communist authorities.

The second part of the article contains a brief analysis of the selected texts published in "Gazeta Krakowska", associated with the aforementioned issue. The majority of these texts were submitted from the head office of the PZPR via the Polish Press Agency [PAP]; they were also statements made by Jerzy Urban, the communist government spokesperson. However, the editors of this party-endorsed daily newspaper also had their own 'original' contribution to propaganda attacks directed against priest J. Popiełuszko (the articles by Stanisław Stanuch).

KEY-WORDS

Jerzy Popiełuszko (1947-1984), priest, murder, social assessment, provocation, political activity, "Gazeta Krakowska", the communist party, Polish United Workers' Party.